

УДК 330.341.1

М.В. ЧОРНА

Харківський державний університет харчування та торгівлі.

С.В. ГЛУХОВА

Харківський державний університет будівництва та архітектури.

## ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЯ» ТА ЙОГО СУЧАСНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ.

*Узагальнено та систематизовано існуючі в науковій літературі підходи щодо визначення таких понять як «новина», «винахід», «новація», «нововведення». Уточнено визначення поняття «інновація» та представлено авторське бачення щодо його складових елементів, етапів формування та обов'язкових умов функціонування.*

**Вступ.** Інтеграція економіки України до міжнародного господарського комплексу, входження країни до СОТ, ставить вітчизняні підприємства в жорсткі умови конкуренції з високоефективними світовими суб'єктами господарювання.

Саме тому впровадження інноваційних розробок стає каталізатором економічного розвитку економіки країни. Впровадження інновацій сприятиме якісному зростанню, підвищенню ефективності виробництва і конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що забезпечить підвищення темпів соціального-економічного розвитку та зростання міжнародного рейтингу України.

Інноваційний сектор країни в цілому залежить від ефективності здійснення інноваційної діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання, забезпечення якої є неможливим без комплексної, багатоаспектної та вчасної оцінки його інноваційної діяльності.

Для здійснення об'єктивної комплексної оцінки інноваційної діяльності доцільно, в першу чергу визначитися із сутністю самого поняття «інновація», визначення його економічної сутності, термінологічного трактування, особливостей прояву тощо.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питанням, пов'язаним з визначенням і дослідженням інновацій та інноваційних процесів, а також економічної оцінки інноваційних рішень, приділяється значна увага в працях провідних науковців, таких як П. Уайт, Р. Ратвелл, П. Гарднер, Й. Шумпетер, І.І. Вініченко, С.М. Ілляшенко, С.Ф. Покропивний та багатьох інших [1-31]. Однак, багато питань теоретичного і методичного характеру щодо комплексного вирішення проблем управління та особливо оцінки інноваційної діяльності досі чітко не визначені. Причиною розбіжностей у поглядах науковців є відсутність єдиного підходу щодо сутності поняття «інновація».

В науковій літературі при тлумаченні даного поняття деякі джерела, як класичні [1;2] так і сучасні [3-5], ототожнюють інновацію з нововведенням, а також використовують для розкриття її змісту такі терміни як «новація», «новина», «винахід».

Питання тотожності вищенаведених понять було предметом дискусії таких відомих вчених-класиків як Й. Шумпетер, А. Шпітгофформ, Г.Кассель [6-9] в результаті якої Й. Шумпетером доведено, що сам по собі винахід ще не є інновацією.

Вирішенням даної проблеми займалося також багато сучасних науковців. Так, в роботах [4;5;10-15] розглянуті такі поняття як «новизна», «новина», «новація», «нововведення» та обґрунтована необхідність їх відокремлення від поняття «інновація», проте не встановлено чіткого взаємозв'язку та взаємозалежності між ними.

Однак, незважаючи на широкий спектр наукових досліджень в даній сфері, остаточного вирішення проблема сутності інновації та її взаємозв'язку з вищезазначеними поняттями не набула.

**Метою статті є** дослідження сутності поняття «інновація», визначення сучасного змісту та складових елементів. Для досягнення зазначеної мети були визначені такі завдання: аналіз існуючих підходів щодо визначення понять «новина», «винахід», «новація», «нововведення» з метою їх уточнення, встановлення їх зв'язку з «інновацією».

Дослідження здійснювалось за допомогою методів аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

**Виклад основного матеріалу.** Поняття «винахід» науковці визначають як новий спосіб вирішення завдання чи корисну ідею [16-17]. Новину ж розглядають як експериментальний, промисловий зразок [15;14], який також виступає як кінцевий результат досліджень із втілення ідеї в готовий до подальших розробок та використання [3;10].

Тобто можна стверджувати, що «новина» та «винахід» дуже близькі між собою за сутнісним змістом і в подальшому дослідженні розглядатимуться як тотожні. Базуючись на цих позиціях, новину (винахід) доцільно визначати як результат досліджень життєздатних практичних нових ідей, підходів, рішень, готовий до подальшої розробки

Підходи науковців щодо визначення новації, не мають значної розбіжності, проте є одна принципова відмінність в тлумаченні даного поняття. Перший підхід базується на визначенні новації як нового інтелектуального продукту, результату наукових, фундаментальних досліджень [4;12;18;19]. А представники другого напрямку визначають її як готовий до впровадження результат наукових досліджень [14;15;20;21], при цьому підкреслюючи цільову спрямованість результату.

Автори даної статті є прихильниками другої позиції щодо розуміння новації й стверджують, що саме практична значимість розробленого результату становить різницю між поняттям «новація» та поняттями «новина», «винахід», а також ставить її на послідовний вищий рівень.

В результаті проведеного аналізу сучасних підходів щодо визначення поняття «нововведення» виявлено досить широкий спектр трактувань. Так, деякі вчені нововведення розглядають як будь-які зміни на ринку [22;23] або будь-який результат досліджень і розробок [11], тобто отождожують його з новиною та новацією. Такий підхід є неоднозначним і потребує уточнення. Найбільш прийнятним вважаємо позицію науковців, відповідно якої нововведення трактується як процес впровадження результату фундаментальних наукових досліджень у практику та його виходу на ринок [10;14;20;21;24-26]. Тобто визначальною відмінністю нововведення є його готовність до споживання та комерційної реалізації.

Згідно сучасного бачення, «нововведення» охоплює виникнення ідеї, її розробку та реалізацію (Н-Д: технологія, відкриття, винахід, патент, товарний знак, виробничий процес тощо). Однак, в ринкових умовах господарювання воно не завжди виступає кінцевим результатом, оскільки на сьогодні не достатньо ефективно розробити та виготовити нововведення. Найважливішим є розв'язання (можливо ще на стадії проектування) проблеми адаптації інновації до потреб цільового ринку, комерціалізації та дифузії, доставки споживачеві в строк, в належне місце з мінімальними витратами фінансових ресурсів та часу [27].

З цієї позиції можна стверджувати, що «нововведення» є суміжним з поняттям «інновація», але не тотожним й при цьому є його обов'язковою складовою.

В процесі теоретичного дослідження виявлено такі особливості інновації як: її орієнтація на економічну вигоду, прибуток, додатковий прибуток [28]; значущість як інструменту створення капіталу [29]; спроможність приносити максимальний прибуток (надприбуток) при випередженні конкурентів в глобальному масштабі [30].

**Висновки.** Ґрунтуючись на цих положеннях доцільно розглядати поняття «інновація» по-перше, з позиції її взаємозв'язку з поняттями «новина», «новація», «нововведення», що відображає економічну сутність та значення в сучасних умовах; по-друге, з позиції мети та процесу виникнення, створення, розробки, впровадження та отримання результатів, що визначає її економічний зміст (рис. 1).

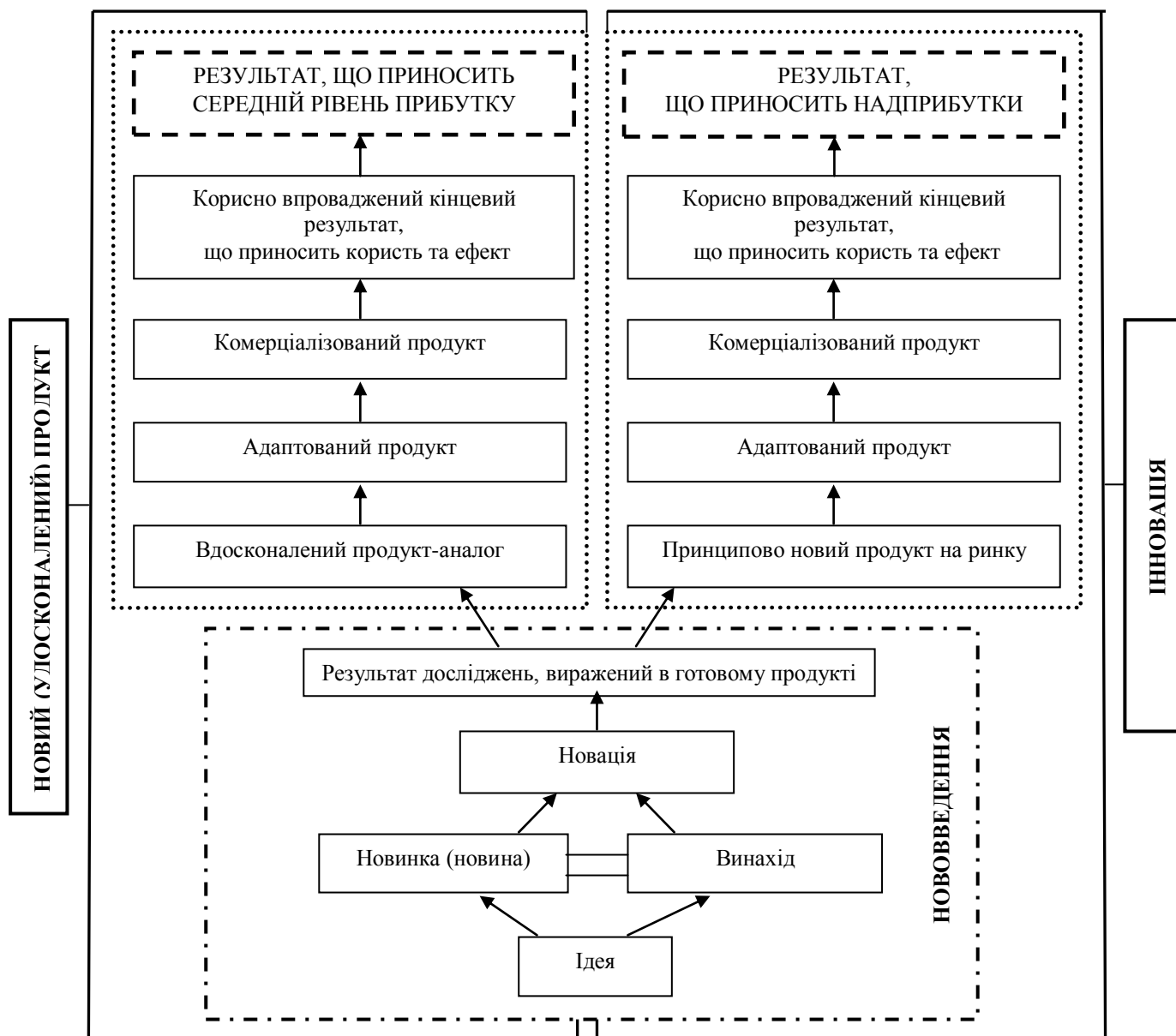


Рис.1. – Структурно-блочна схема складових елементів інновації

Згідно авторського бачення даної схеми, нововведення є складовим елементом інновації і уособлює результат досліджень у вигляді готового продукту. На етапі виходу на ринок існують два варіанти його розвитку:

1) Перетворення нововведення на інновацію, яке відбувається за умови відсутності на ринку схожих продуктів, продуктів-аналогів. Тобто для ринку підприємство, яке впроваджує інновацію отримує надприбутки та тимчасово займає монополні позиції.

2) Перетворення нововведення на новий чи удосконалений продукт. В цьому випадку нововведення не переходить в інновацію, оскільки на момент виходу продукту на ринок він не є принципово новим та унікальним внаслідок існування аналогічних або випуску подібних продуктів конкурентами. В даному випадку для ринку нововведення є лише новим різновидом вже існуючого продукту.

Під час визначення понять «нововведення» та «інновації» слід базуватися на комплексному підході. Розглядати відмінності між ними необхідно з таких позицій:

- 1) мети, що визначається;
- 2) процесу здійснення;
- 3) результату, що планується;

## 4) вірогідності отримання результату.

Таким чином, запропонований підхід щодо визначення інновації має базуватися на принципах системного, цільового та вірогіднісного підходів.

Системний підхід це загальнонаукова методологія, спрямована на цілісне сприйняття системних об'єктів. Включає облік всіх аспектів розвитку підприємства в їх взаємозв'язку та цілісності, виділення їх істотності, зв'язків між елементами та виявлення характеру цих зв'язків. В рамках даного підходу встановлюються основні системотворчі фактори, що впливають на процеси підприємства всередині та взаємовідносини підприємства із зовнішню середою [31].

Відповідно до даного підходу інновацію слід розглядати як відкриту систему, на вході якої знаходиться ідея, а на виході інновація (рис.2.).

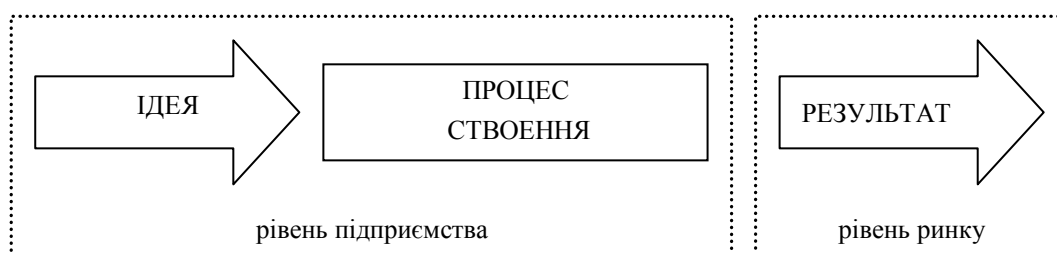


Рис.2. – Системний підхід при визначенні інновацій

Дана система має два рівні: I рівень – рівень підприємства, на якому ідея розробляється до готового продукту та створюється нововведення ; II рівень – рівень ринку, в умовах якого створюється саме інновація. Таким чином інновація існує лише на II рівні. Однак, слід зазначити, що нововведення теоретично може виступати інновацією для підприємства, яке його розробляє, але інновація нововведенням - ніколи, тому не вірно ототожнювати дані поняття.

При цільовому підході визначається мета і можливі шляхи її досягнення. При цьому зв'язок явищ може розглядатися як від сьогодення до майбутнього, так і навпаки [14., С296]. З позиції такого підходу інновація розглядається як мета отримання певної маси прибутку, а точніше надприбутку. Таким чином, ідея, яка існує на вході системи уособлює в собі мету створення нового продукту, реалізація якого на ринку призведе до одержання надприбутку (рис.3.).

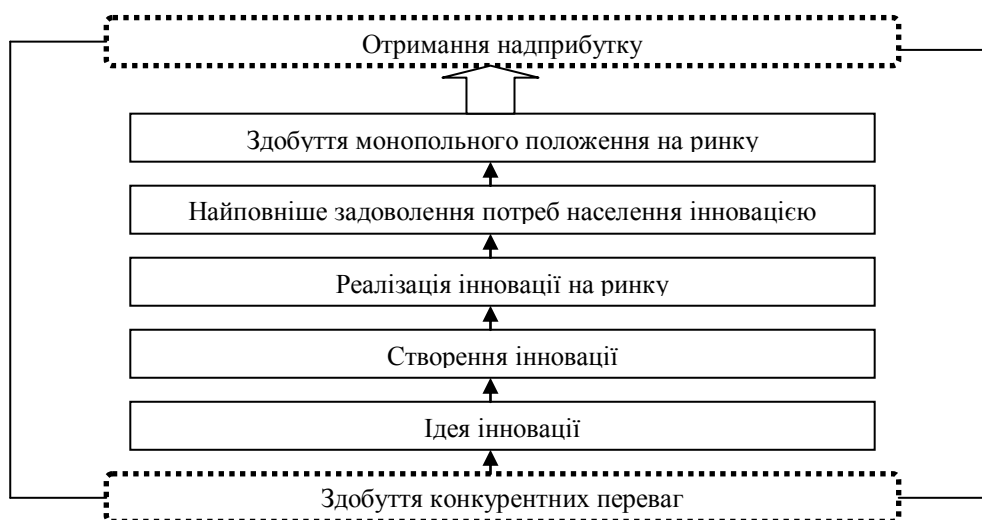


Рис.3. - Система цілей підприємства при створенні інновації

В даному випадку нововведення може виступати як засіб досягнення цієї мети, етап створення інновації, або вже кінцевим пунктом досягнення даної мети, однак в цьому випадку воно також не представлятиме собою інновацію, оскільки принесе лише прибуток, а не надприбуток.

Вірогідніший підхід полягає в тому, що на вході ідея завжди являє собою нове, а на виході перетворюється або в інновацію або в удосконалений продукт (рис.4).

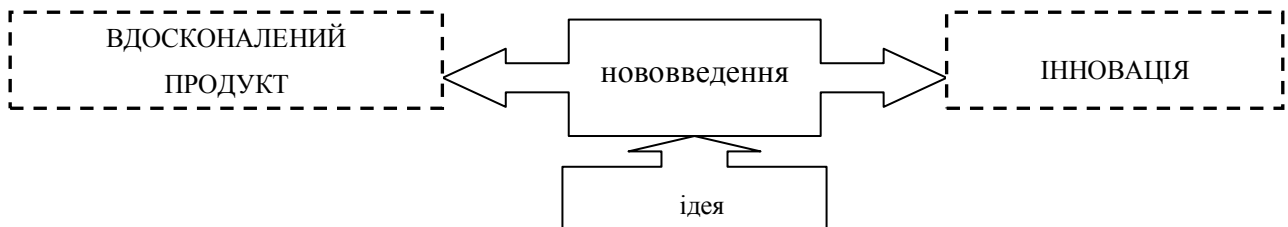


Рис.4. – Вірогідніший розподіл кінцевого результату при створенні інновації

Такий вірогідніший розподіл реалізації початкового етапу пов'язаний по-перше, з досить тривалим життєвим циклом розробки інновації, а по-друге, з конкурентним становищем на ринку, в умовах якого кожен суб'єкт намагається як найшвидше здобути конкурентні переваги шляхом власних інновацій.

На базі вищезазначених підходів пропонується таке визначення інновації:

Інновація – це адаптований до сучасних потреб зовнішнього середовища (здатний до подальшого «життя» і функціонування) та комерціалізований кінцевий результат (у вигляді ефекту) від впровадження наукових розробок зі створення принципово нових продуктів, методів, засобів, процесів, проектів, систем тощо в сфері управління, організації, виробництва, який при повній реалізації на ринку приносить інноватору надприбуток.

Дане визначення сутності та структури поняття «інновація» відповідає сучасним особливостям економічного середовища та буде покладено в основу розробки комплексної системи оцінки інноваційної діяльності, яка знайде своє відображення в подальших дослідженнях.

## Література

1. Уайт П. Управление исследованиями и разработками: Сокр пер с англ./Под ред. Д.И. Дробышева. – М.: Экономика, 1982. – 160с.
2. Ratvell R., Gardiner P. Invention, innovation, reinnovation and the role of the user.// Technovation. – 1985. – №3. – P. 168.
3. Франчук Т.О. Економічна суть інновацій у ринковій економіці // Держава та регіони. Серія державне управління. - 2007р. - №1. - с142.
4. Г.А. Кундеева Основные категории теории инноваций// Прометей. - 2007р. - №3. - С116.
5. Буряк К.Н. Инновация и инновационная деятельность // Прометей. – 2006р. - №3. – С91.
6. Schumpeter J. Business Cycles.- New York: McGraw –Hill, 1939.
7. Schpiethoff A. Vorbemerkungen zu einer Theorie der Uberproduktion// Jahrbuch fur Gesetzgebung..., 1902.
8. Shpiethoff A “Kriesen”, Handwb’rterbuch Schtaatswissenschaften, 1952.
9. Cassel G Theory of Social Economy, New York, 1932.
10. В.Ю Харчук. Теоретичні аспекти категорій «інновація» та «нововведення»// Прометей. – 2007р. - №2(23). - С.130.
11. І.І. Вініченко. Економічна сутність НТП, інновацій та їх роль у розвитку агропромислового виробництва// Економіка і держава. – 2007р. - №4. - С9.

12. Інноваційні процеси в змішаній економіці. Том 1. Монографія/ В.Г. Федоренко, Н.П. Денисенко, І.М. Грищенко, А.П.Гречан та ін. під ред. д.е.н, проф., академ. В.Г. Федоренка, д.е.н, проф., академ. Н.П. Денисенко. – К.: Пік ДСЗУ, - 2008 – 194с.
13. О.В. Механік. Інновації, історія їх виникнення, суть та значення для підвищення конкурентоспроможності країни. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005р. - №2(5,7). - С7.
14. Маркетинг і менеджмент інноваційного розвитку: Моногр. / Ред.: С.М. Ілляшенко. — Суми: Унів. кн., 2006. — 728 с. — укр.
15. В.Ю. Школа Життєвий цикл інновацій та його етапи // Вісник СумДУ. – 2006р. - №1 (85).- С197.
16. Інвестиційно-інноваційний термінологічний словник / За ред. Н.І.Федіної. – Дніпропетровськ: ДДФА. -2004. –124с.
17. Й. Шумпетер Теорія економічного розвитку. М.: Прогрес, 1982. – 454с.
18. Хартман В. Д., Шток В. Критический анализ буржуазных теорий и практики управления промышленными исследованиями и разработками: Пер. с нем. — М.: Прогрес, 1979. – 470с.
19. Дубровская Е.С. Экономическое содержание инновационной деятельности: Учебное пособие/Казань: Изд – во Казанского государственного университета, 2000. – 44с.
20. Цветков А.Н. Инновация как социально-экономический феномен// Вестник ИНЖЭКОНА.– 2005. – Вып.2(7) Серия “ЭКОНОМИКА”. – с.29.
21. Махницкая Е. Нововведения и инновационная деятельность: понятие и содержание// Вестник национальной академии наук республики Казахстан. – 2005. –№1. – с.121.
22. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают. – М.: Прогрес, 1987. – 272с
23. Ф. Валента Управление инновациями М.: Прогрес, 1985.
24. В.Ф. Колесніченко. Визначення сутності категорій нововведення, інновація, інноваційна діяльність та інноваційний процес // Економіка розвитку. – 2005. - №4 (36), с 101.
25. Твисс Б. Управление научно- техническими нововведениями /Пер. англ.; авт. пред. и науч. Ред. К.Ф.Пузыня.–М. Экономика, 1989.-272с.
26. Покропивний С.Ф., Новик А.П Покропивний С.Ф., Новак А.П., Ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності: збірник навчально-методичних матеріалів.– К.: КНЕУ, 1997.– 184с.
27. Інновації: проблеми науки і практики: Моногр. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006 – 336с Укр. мова.
28. Санто Б. Инновация как средство экономического развития. Пер. С венгерского. – М.: Прогрес, - 1990. – 367с
29. Друкер П.Ф. Рынок: как выйти в лидеры. –М. : Буксембер Интернешенл, 1992. – 458 с.
30. Хамел Г., Прахалад К. Конкурируя за будущее. – М.: Олімп – Бізнес.- 2002. – С 216.
31. А. Сидорова, О.Курносова. Процессные инновации в системе управления развитием предприятия// Економіст. – 2008. - №1. - С30.